

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*

2018, Yıl:6, Sayı:13

Geliş Tarihi: 01.05.2018

Kabul Tarihi: 31.05.2018

Sayfa:276-291

ISSN: 2147-8872

KLASİK ÖNCESİ VE KLASİK DÖNEM ÇAĞATAY TÜRKÇESİNİN BAZI ESERLERİNDE ZIT ANLAMLI KELİMELERİN KULLANIMI*

Serpil Soydan**

Özet

İnsanoğlu, anlamı, gerçeğe ulaşmada önemli bir adım olarak görmüştür. Bu yönüyle, anlam, geçmişten günümüze pek çok bilim dalının ilgilendiği bir konu olmuştur. Bu alanları, ruhbilim, mantık, felsefe, dilbilim, göstergebilim şeklinde sıralamak mümkündür. Dilbilim alanında yapılacak olan bu çalışmada, anlam konusu, sözcükte anlam başlığı altında verilen zıt anlamlılık açısından değerlendirilecektir. Her dilde olduğu gibi, Türkçede de birbirine yakın ya da karşıt anlamlı kavramlar bulunmaktadır. Sekizinci yüzyılda, Köktürk yazıtlarından başlayarak tarihi dönemlere ait eserlerde bu özelliğe sahip kavramları görmek mümkündür. Çünkü bu kavramlar, anlatıma güç ve akıcılık katmakta, metinlerdeki zor ve anlaşılmaz konuların kavranmasını kolaylaştırmaktadır, ifadeye anlam derinliği ve zenginliği kazandırmaktadır. Bu çalışmada da Çağatay Türkçesinin klasik öncesi ve klasik dönem eserleri olan Ali Şir Nevâî'nin Divan ve mesnevileri, Hüseyin Baykara'nın Divanı ile Lutfi Divanı incelenerek zıt anlamlı kelimeler, yapı, anlam ve köken açısından incelenerek örneklerle tespit edilecektir. İncelenen eserlerde tespit edilen zıt anlamlı kelimeler, köken bakımından Türkçe, Arapça, Farsça; yapı bakımından sözcük türü ve sözcük grubu olarak tasnif edilecektir. Zıt anlamlı kelimelerin kullanıldığı beyitlerin anlamları da verilecektir.

* Bu makale, 30-31 Ekim 2017 tarihinde, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Uluslararası Ortadoğu Kongresi (Dil-Tarih ve Edebiyat)'ne gönderilen kabul edilmiş, sunulmamış bildirinin genişletilerek makale hâline getirilmiş şeklidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, [orcid. org / 0000-0001-7180-8769](https://orcid.org/0000-0001-7180-8769), srp_sy78@hotmail.com

Anahtar sözcükler: Zıt anlamlı kelimeler, Çağatay Türkçesi, köken, kelime grubu, kelime türü

USE OF ANTONYMOUS WORDS IN SOME WORKS OF PRE-CLASSICAL AND CLASSICAL PERIOD CHAGATAI TURKISH

Abstract

Mankind has seen meaning as an important step in reaching the truth. In this regard, meaning has become a subject of many scientific disciplines from the past to the present day. It is possible to list these areas as psychology, logic, philosophy, linguistics, semiology. In this work to be done in the field of linguistics, the meaning will be evaluated in terms of the antonymous given under the title of meaning in the word. As it is on every language, in Turkic there are close or opposite meaning concepts. Starting from the Köktürk inscriptions in the eighth century, it is possible to see concepts that have this characteristic in works belonging to historical periods. Because these concepts add strength and fluency to narrative, they make it easy to grasp the difficult and incomprehensible subjects in the texts. Because these concepts add strength and fluency to narrative, they make it easy to grasp the difficult and incomprehensible subjects in the texts. It adds depth and richness to expression. In this study, the divan and masnavis of Ali Şir Nevâî, in the the classical and pre-classical period works of Chagatai Turkish, the Divan of Hüseyin Baykara and the Lutfi Divan of the Chagatai Turkish will be examined and examples of the opposite words will be examined in terms of structure, meaning and origin.

The antonymous words found in the studied works are Turkish, Arabic, Persian in terms of origin; will be classified as word type and word group in terms of structure. The meanings of the couplets in which the antonymous words are used will also be given.

Keywords: antonymous words, Chagatai Turkish, origin, word group, word type

I. Giriş

A. Çağatay Türkçesi ve Çağatay Türkçesinin klasik öncesi, klasik dönem şairleri

Çağatay Türkçesi, 15. yüzyılın başlarından başlayıp 20. yüzyılın başlarına kadar devam eden Karadeniz, Kafkas dağları, Hazar Denizi ile İran'ın kuzey ve doğusuna kadar uzanan geniş alana yayılmıştır. Çağatay edebî dilinin teşekkülünde müşterek Orta Asya yazı dilinin ve Moğol istilâsından sonra mahallî şive karışmalarının büyük ölçüde rolü olmuştur. Ayrıca İslâm kültürü ile Fars edebî dilinin bu teşekkülde mühim tesirini de hesaba katmak gerekir. Fars edebiyatını örnek alan ve ona ulaşmayı gaye edinen Çağatay edebiyatının bilhassa üslûpta geniş ölçüde bu edebiyatın tesirinde kalacağı tabii idi. Nitekim Farsçanın resmî dil olarak Orta Asya Türk devletlerinde hüküm sürmesi, klâsik Fars edebiyatının gelişmesinde bu Türk devletlerinin teşvik ve yardımları, Nevâyî'nin kendi devrindeki kalem sahiplerinin

Türkçe yerine Farsça yazmalarından yakınması bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca bu devirdeki geniş kültür münasebetleri, diğer lehçelerden Çağatay yazı diline bazı tesirler olmasına zemin hazırlamıştır (Eraslan, 1996: 37). Böyle bir dönemde Batı Türkistan'daki Çağatay lehçesinin, Orta Asya'da XV. yüzyıldan XX. yüzyıla uzanan klâsik ve ortak bir yazı dili durumuna geçişine en büyük katkıyı yapan, bu dile Nevâyî dili dedirtecek kadar etkisi olan, şöhreti Orta Asya sınırları dışına taşarak Anadolu'ya kadar uzanan ve ünlü Osmanlı şairlerinin yüzyıllarca kendisine nazireler yazmasını sağlayacak kadar ün yapmış olan Nevâyî, Çağatay yazı dilini doruk noktasına ulaştırmıştır (Korkmaz, 2007: 93).

Nevâyî, Farsçanın etkili olduğu, Fars edebiyatının Camî ile zirveye ulaştığı ve aydınların Farsça öğrenip bu dille yazmayı meziyet saydıkları bir devirde Türkçenin Farsçadan aşağı kalacak bir dil olmadığını müdafaa etmiş, Türkçeyi de yüksek bir edebiyat vücuda getirmenin mümkün olacağını Muhâkemetü'l-Lûgateyn isimli eserinde belirtmiş ve meydana getirdiği diğer eserleriyle ispat etmiş, yeni yetişen yazarları Türkçe eserler yazmaları konusunda teşvikte bulunmuştur (Eraslan, 1996: 39).

Ayrıca Nevâyî'ye ve Molla Camî'ye büyük değer veren, sanat ve kültürü teşvik eden Hüseyin Baykara zamanında, Herat, büyük bir kültür merkezi olarak parlamıştır (Ercilasun, 2011: 417). Sert mizaçlı, iyi bir asker olan Hüseyin Baykara, "Hüseynî" mahlasıyla şiirler yazmış ancak şair olarak üstün bir varlık gösterememiştir. Klasik Çağatay şiirinin Nevâyî'den sonra akla gelen ilk simasıdır.

Karaağaç (1997: XVI), Ali Şîr Nevâyî'nin Kara Hulâgu ve Timur zamanından, onun oğlu Şâhruh'un hükümdarlığının sonuna kadar Sekkâkî, Haydar, Harezmi, Atâyî, Mukîmî, Yakînî, Emîrî ve Gedâî gibi Türkçe yazan şairler yetiştiğini, ancak bu şairler içinde İran şâirleriyle boy ölçüşebilen tek şâirin, Mevlânâ Lutfî olduğunu belirttiğini ifade eder.

Bu çalışmada Çağatay Türkçesini yazı dili hâline getiren klasik devir şairi Ali Şîr Nevâyî'nin divan ve mesnevileri, Hüseyin Baykara'nın divanı ile klasik öncesi devir şairi Lutfî Divanı taranmış ve bu eserlerdeki zıt anlamlı kelimeler ve bu kelimelerin yapı, köken ve anlam bakımından kullanımı değerlendirilmiştir. Anlam, anlambilim ve zıt anlamlılık konusunda araştırmacıların değerlendirmeleri şöyledir:

B. Anlam, Anlambilim, Zıt Anlamlılık

Dünyadaki tüm çalışmalar gözden geçirilecek olursa dilbilimsel anlambilimin başlıca iki alt alanı olduğu görülür: 1.Sözcük anlambilimi 2. Tümce anlambilimi (Aksan, 2016: 26). Birçok bilgin anlambilimi "dilnin anlam yönünü inceleyen bilim" olarak tanımlamaktadır. Lerat anlambilimi, "sözcüklerin, tümcelerin ve sözcüklerin anlamının incelenmesidir." şeklinde tanımlamaktadır (Tamba-Mecz, 1991: 10).

19. yüzyıla gelindiğinde anlambilimin ilk temelleri atılmış, Fransa'da M. Breal tarafından sağlaştırılarak Fransızca semantique terimiyle dilbilimde yeni bir çalışma alanı ortaya çıkması sağlanmıştır. Breal, Essai de Semantique (1897) adlı kitabında, anlam konusunu geniş bir çerçevede içerisinde ele alır, onun biçimle ilgisi, anlamların oluşumu, sözdizimiyle olan bağlantısı, eş anlamlılık, anlam değişimleri gibi sorunlara geniş yer verir

(Aksan, 2016: 23). Anlambilim çalışmalarına 20. yüzyılın başlarında ünlü İsviçreli bilgin F. de Saussure'nin, Avrupa'da Trier, Ulmann, Greimas, Lyons gibi bilginlerin önemli katkıları olmuştur (Aksan, 2016: 24).

“Türkiye’de anlambilim çalışmalarıyla ilgili bilgileri derli toplu olarak ortaya koyan ilk eser, Doğan Aksan’ın Anlambilim ve Türk Anlambilimidir. Bu çalışma dışında, anlambilim konusunda; M. Ali Ağakay, Hasan Eren, Ömer Asım Aksoy, Agop Dilaçar, Nesrin Arıklı-T. Tunçdoğan -Berke Vardar, Özcan Başkan, T. Nejat Gencan, Vecihe Hatipoğlu, A. Fehmi Karamanlıoğlu, Nevin Selen, Hüseyin Sesli gibi dilciler eserler vermişlerdir. Bu eserlerden birçoğu Türkçenin anlam özelliklerine ve Türk anlambilime yer vermemiş, dünyadaki gelişmeleri ve yazılan eserleri Türkçeye aktarmakla yetinmiştir.” (Selçuk, 2000: 3)

Pek çok araştırmacı ve bilginin katkıda bulunduğu anlambilim alanının en önemli kavramı olan anlam ile ilgili tanımlar şöyledir: TDK, BTS’de, anlam “ Bir kelimededen, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce veya nesne, mana.” şeklinde açıklanır. Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğünde, “anlayış, duygu.” olarak ifade edilmiştir. Vardar (1988: 20), anlamı, dildeki bir birimin aktardığı ya da uyandırdığı kavram, tasarım, düşünce, içerik; anlambilimi ise, dili anlam yönünden ele alan, göstergenin gösterilen bölümünü ya da içeriği eşzamanlı ve artzamanlı açılardan inceleyen bilim dalı olarak tanımlar. Karaağaç’a göre (1999: 593), dillerin anlam yapıları, aynı zaman ve aynı coğrafyanın kurucuları arasında bile, yaş farklarına, mesleklere, daha doğrusu her kişiye göre farklılık taşır, farklı çağrışım alanlarına sahiptir.

Korkmaz (2010: 18), GTS’de anlam kavramını şöyle tanımlar: “Kelimenin tek başına veya söz içindeki öteki öğeler ile bağlantılı olarak zihinde yarattığı kavramlardan her biri.” Zıt anlamı ise, karşıt anlam başlığı altında anlamları bakımından birbirine karşıt olan; birbirine zıt anlam taşıyan kelimeler olarak değerlendirir (Korkmaz, 2010: 142).

Hülya Arslan Erol (2002: 29), dilbilimi içinde anlamı, bir dil biriminin ifade ettiği veya zihinde oluşturduğu düşünce, kavram, içerik olarak tanımlamaktadır.

Günay (2007: 177-185), karşıt anlamlılık (Fr. antonymie), anlamları karşıt olan iki sözcük arasındaki bağıntıyı belirtir. Dildeki karşıt sözcükler, genel olarak iki sözcük arasında geçiş olmayan zıt kutupları belirtebilir.

Rustemova (2014: 486), zıt anlamlılık, birbirine karşıt, ters anlam taşıyan sözcüklerin oluşturduğu terime verilen addır, şeklinde tanımlar.

Atmaca (2011: 545), zıt anlamlılığın (antonymous) daha çok vasıf bildiren sözlerde görüldüğünü, eş anlamlılara ve çok anlamlılara göre dillerdeki ayrımının daha dar olduğunu belirtir. Antonimin, zıt anlamlı dil birimlerini konu edindiğini, aynı kelime çeşidine ait olup zıt anlamlar taşıdığına ifade eder.

Rıza Filizok (2007: 444), karşıt anlamlılığı şu başlıklar altında değerlendirmiştir: a) Tamamlayıcı karşıt anlamlılık (antonymie complementaire) b)Basamaklı karşıt anlamlılık (antonymie scalaire), c) Ters çevirmeli karşıt anlamlılık (antonymie conversive), ç) İkili karşıt anlamlılık (antonymie duale).

Ahanov’a göre (2008: 130), zıt anlamlı sözlerin büyük bir çoğunluğu, niteleme sıfat fonksiyonundaki isimler oluşturur. Adlardan zıt anlamlı olanlar olduğu gibi, bu sözlerin anlamlarında niteleme özelliğinden dolayı karşıt anlamlılık durumları da vardır.

Sözcükler arasındaki karşıt olma durumu farklı biçimlerde sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmalar şöyledir:

Jacquelin Picoche'a göre (Picoche, 1997: 101-103), "üç türde karşıtlık ilişkisinden söz edilebilir: Bu ilişkilerden biri, işteşlik (Fr. reciprocite) ilişkisidir. Bir kavram karşıtı olmadan var olamaz. Karı / koca; ödünç vermek / ödünç almak kavramları işteş karşıt anlamlı sözcüklerdir. İkinci olarak bütünleyicilik (Fr. complementarite) ilişkisi yani birbirini tamamlayıcı karşıt anlamlılık ilişkisi. Arrive'ye göre (1986: 66), bu tür sözcükler arasında salt ayrışım (Fr. disjonction exclusive) vardır. A nesnesinin (canlı) doğrulanması, B nesnesinin (ölü) olumsuzluğunu içerir. Biri yaşıyor ise, ölü olamaz. Üçüncü olarak karşıt anlamlılık (Fr. antonymie) ilişkisinden söz edilebilir. A nesnesi (soğuk), B nesnesinin (sıcak) olumsuzudur. Toplumca kabul edinilmiş değer yargıları ve kurallara bağlı olarak da bir karşılaştırma yapılabilir: Bu etek kısa / uzun, diğer yandan gösteren düzeyinde bir başka karşıtlık durumu daha belirtilebilir: bahçe küçük / bahçe büyük değil önermesi gibi. Buna ek olarak dil, yabancı dillerden -Arapça, Farsça, Fransızca- girmiş bazı olumsuzlama biçimleri de aynı işlevi görür: müsait / namüsait, olanaklı / olanaksız, sosyal / asosyal, yapmak / yapmamak gibi."

Greimas'a göre (1979: 17), "sözcüklerin kullanımsal durumuna göre iki, sözcükler arasındaki mantıksal ilişkiye göre üç türden karşıt anlamlılık vardır. Sözcüklerin kullanımına göre, iki türden karşıt anlamlılık vardır: Uçlar karşıt anlamlılığı (Fr. antonymie polaire) uzamsal bir özellik belirtir ve karşıt sözcükler arasında ara terimleri kabul etmez. Koca ile karı arasında başka geçiş terimi yoktur. Basamaklı karşıt anlamlılık (Fr. antonymie scalaire), sözcükler arasındaki aşamalandırmayı kabul eder. Büyük/orta/küçük ya da sıcak/ılık/serin/soğuk sözcüklerinde bir basamaklandırma söz konusudur. Sözcükler arasındaki mantıksal ilişkiye göre ise çelişik (Fr. contradictoire) karşıt anlamlılık (evli / bekâr), karşıt (Fr. contraire) karşıt anlamlılık (çıkmaq / inmek) ve işteş karşıt anlamlılık (satın almak/satmaq) vardır."

Niklas-Salminen (2003: 114-116), mantıksal açıdan üç türde karşıt anlamlılık olgusu olduğunu belirtir ve şöyle sınıflandırır:

"1. Çelişik ya da tamamlayıcı karşıt anlamlılık (Fr. antonymie contradictoire): beyaz / beyaz değil ya da siyah / beyaz değil; ölü / sağ; erkek / dişi; açık / kapalı; var / yok gibi. 2. Karşıt karşıt anlamlılık ya da aşamalandırılmış karşıt anlamlılık (Fr. antonyme gradable): Sözcükler örtük durumdaki karşıt durumları ile olan ilişkilerini de ortaya koyar. Örneğin, büyük / küçük, zengin / fakir, iyi / kötü, sıcak / soğuk gibi ulamları belirtir. Aşamalı karşıtlığa benzer bir başka durumu basamaklı karşıtlık olarak değerlendirenler var. Hemen hemen tüm basamaklı karşıtlık oluşturmada olumludan olumsuzuza geçişte, sıcak / ılık / serin / soğuk gibi birden çok basamak oluşturulabilir. Bu bakımdan aşamalı ile basamaklı karşıtlığın aynı durumu belirttiği söylenebilir. 3. Evrişik karşıt anlamlılık ya da işteş karşıt anlamlılık (Fr. antonyme reciproque): Sözcüksel ilişkide karşıtlık bir ilişki biçiminde yer alır. Örneğin, karı / koca; sahip olmak / ait olmak; vermek / almak, konuşmak / dinlemek gibi ikili yapılarda bu tür karşıtlık vardır. İşteş karşıt anlamlılıkta, birinci önermenin karşıtı da doğru olur. Örneğin, "İpek evi Ada'ya sattı." önermesi doğru ise, "Ada, evi İpek'ten satın aldı." önermesi de doğrudur.

Ayrıca Niklas-Salminen'e göre (2003: 114), karşıt anlamlılık ilişkisi daha çok *nitelik* ya da *değer belirten* (güzel / çirkin, iyi / kötü, doğru / yanlış), *nicelik belirten* (az / çok, hiçbiri / hepsi), *boyut belirten* (büyük / küçük, uzun / kısa), *yer değiştirme durumunu belirten* (yukarı / aşağı, ön / arka), *süredizimsel ilişkiyi belirten* (genç / yaşlı, önce / sonra) sözcükler arasında vardır."

"Anlam biliminde ele alınan konulardan biri de birbirine karşıt, ters anlam taşıyan sözcüklerin oluşturduğu ters anlamlılıktır. Bu tür ögeler için Yunancada anti (ters, karşıt)

ve onoma (ad) sözcüklerinden kurulan terim kullanılmaktadır. Bu terim, Fr. antonymie, İng. antonymy şeklindedir. Ayrıca dilbilimciler ters anlamlıların birçok türlerini belirlemişlerdir. Bilginlerin birbirine zaman zaman uymayan bu sınıflamaları arasında yön gösteren (aşağı- yukarı), dereceli (sıcak/ ılık/ serin/ soğuk), ilişkisel (almak / satmak; ana baba /evlat), ikili (canlı / ölü), kutupsal (zengin / fakir), biçimsel ilişkili (ve ilişkisiz) (paralı / parasız) gibi türler de belirlenmiştir.” açıklamasını yapar (Palmer, 1976 78; Lyons, 1977: 270; Leech, 1981: 90; Cruse, 1986: 197; Hofmann, 1993: 41).

Dilbilimciler ters anlamlıların değişik sözcük türlerinden olabildiklerini belirtir. Leech, ters anlamlıların sıfat, ulaç, ad, eylem gibi türlerinin bulunduğuna değinir (Leech, 1981: 90).

Aksan (2010: 103,163), Türkçede sözcük düzeyindeki ters anlamlılığı (karşıtlık) şöyle tasnif eder ve örneklendirir:

“1.Yön gösteren ters anlamlılar: aşağı / yukarı, ileri / geri, kuzey / güney 2. Dereceli ters anlamlılar: sıcak/ ılık/ serin/ soğuk; açık / aralık/ kapalı 3. İlişkisel ters anlamlılar: almak/ satmak, ana / baba / evlat, satılık / kiralık, usta/ kalfa/ çırak 4. İkili / kutupsal ters anlamlılar: zengin / fakir, genç / yaşlı gibi. 5. Biçimsel ilişkili ters anlamlılar: sorumlu / sorumsuz, akıllı / akılsız ya da bunların dışında başka eklerle türemiş eşitlik / eşitsizlik, görmüş / görmemiş, tanıdık / tanımadık gibi.”

İnsanoğlu, anlamı, gerçeğe ulaşmada önemli bir adım olarak görmüştür. Bu yönüyle, anlam, geçmişten günümüze pek çok bilim dalının ilgilendiği bir konu olmuştur. Bu alanları, ruhbilim, mantık, felsefe, dilbilim, göstergebilim şeklinde sıralamak mümkündür.

Her dilde olduğu gibi, Türkçede de birbirine yakın ya da karşıt anlamlı kavramlar bulunmaktadır. Sekizinci yüzyılda, Köktürk yazıtlarından başlayarak tarihi dönemlere ait eserlerde bu özelliğe sahip kavramları görmek mümkündür. Bu kavramlar, anlatıma güç ve akıcılık katmakta, metinlerdeki zor ve anlaşılmaz konuların kavranmasını kolaylaştırarak ifadeye anlam derinliği ve zenginliği kazandırmaktadır. Bu çalışmada da anlam konusu içerisinde değerlendirilen zıt anlam ve zıt anlamlı kelimelerin köken, yapı, sözcük türü bakımından Çağatay Türkçesi dönemi eserlerinde kullanımları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Karşıt anlamlılığı, ters anlamlılık başlığı altında ele alan araştırmacılardan Palmer, Lyons, Leech, Cruse, Hofmann’ın verdiği tasnifler göz önünde bulundurularak, Aksan’ın ters anlamlılık başlığı altında verdiği gruplandırmalardan yararlanılarak eserlerden tespit edilen örnekler ve bu örneklere göre yapılan tasnifler şöyledir:

1. İkisi de Türkçe kökenli olan zıt anlamlı kelimeler

1.1.Kutupsal-ikili sınıflandırma

İkili karşıtlık gösteren kelimelerdir. Birbirine bütünüyle karşıt kavramları ifade etmektedir. Örneğin, zengin, fakir (Aksan, 2016: 161).

1.1.1. köp / az

köp “bol, bereketli, çok” (DLT I-319, EDPT 1972: 686, KTS 2007: 158, TS IV 1996: 2693, TTKBS 2011: 554)

az “az, çok olmayan” (DLT I-75, EDPT 1972: 277, KTS 2007:19, TS I 1995: 342 < azcuk, KTS 2007: 19, TTKBS 2011: 96)

Sözcük Türü: İsim, isim

Yapı: Basit, basit

Kökü: Türkçe, Türkçe

Köp kilür vaktde az kilmeking imgetti mini

Az kilür vaktde köp kilmek ile öltürme (NŞ 663/2)

(Çok geleceğin vakitte az gelmen ile bana sıkıntı çektirdin. Az geleceğin vakit çok gelmek ile beni öldürme.)

Az u köp her ni bolsa kıymet ara

Tutulur irdi mâldın mücrâ (SS 313/297)

(Her ne az veya çok kıymet arasında olsa, maldan su yolu tutulurdu.)

1.1.2. açıt / çüçüt

açıt “acıtmak, ekşitmek.” (< açı- ,DLT III-252, EDPT 1972: 20, TS I 1995: 5, -t- DLT I-207, EDPT 1972: 21, KTS 2007: 2, TS I 1995: 7)

çüçüt “iyileştirmek, tatlandırmak” (< çüçüg / sütsig > süçi-t- “iyileştirmek, tatlandırmak” DLT II 300-4, süçi- / çüçi “şarap, şeker, içki veya şekerli bir şey içmek” EDPT 1972: 796, KTS 2007: 54, TS V 1996: 3605-3610)

Sözcük Türü: Fiil, fiil

Yapı: Türemiş, Türemiş

Kökü: Türkçe, Türkçe

Şehd-i ‘ayşing zehr iter gerdûn sin uşbu câmdın

Hâh kâmingnı *açıt* hâhî mezâkingnı *çüçüt* (GS 75/8)

(Felek işte bu kadehten yaşam balını zehir eder. İsteyene isteğini acı hâle getir, isteyene zevkini tatlandırır.)

1.1.3. yahşı / yaman

yahşı (*yahşı, yakşı*) “iyi, güzel” (DLT I: 64, EDPT 1972: 908, KTS 2007: 306, TS VI 1996: 4209, TTKBS 2011: 1033)

yaman “kötü, fena” (DLT III-30, EDPT 1972: 937, KTS 2007: 309, TS VI 1996: 4260, TTKBS 2011: 1050)

Kıpçak Türkçesi sözlüğünde bu kelimenin “kötü, fena” dışında “yiğit, yaman” anlamında kullanıldığı da görülmektedir.

Sözcük Türü: İsim, isim

Yapı: Basit, basit

Kökü: Türkçe, Türkçe

Tenimde zahmlarga mümkün irmes *yahşı* bolmak kim

Kanatur min ongalmay tilbelikdin min *yaman* tişlep (FK 51/3)

(Vücudumdaki yaralara iyi olmak [iyileştirmek] mümkün değil ki delilikten ben kötü dişleyerek iyileştirmeyerek kanatırım.)

1.1.4. ak irür / karartur

ak irür “aktır” (< DLT I-81, EDPT 1972: 75, KTS 2007: 5, TS I 1995: 23 (ağ), TTKBS 2011: 58)

karart- “karartmak.” (< kara DLT II-163, EDPT 1972: 643, TS IV 1996: 2258 (kara dün “kara gece”), -r- “kararmak” DLT II-77, EDPT 1972: 663, TTKBS 2011: 466, KTS 2007: 127, -t- DLT III-431, EDPT 1972: 663)

Sözcük Türü: İsim, fiil

Yapı: Basit isim, Türemiş fiil

Kökü: Türkçe, Türkçe

Ay Nevâyî şâm-ı gamdın ayru yoktur subh-ı vasl

Ak irür lîkin *karartur* her nini reng itse zâk (GS 335/8)

(Karga [aşğın rakipleri] ak olan her şeyi bir hile ile karartır, bu sebeple ey Nevâyî, kavuşma sabahının gam akşamından farkı yoktur.)

1.1.5. küldürey / yığlatay; yığlatur / küldürür

küldür - “güldürmek.” (< kül- “gülmek” DLT II-26, -tür- DLT II-195, kültür - / küldür - EDPT 1972: 717, KTS 2007: 167, TTKBS 2011: 394)

yığlat - “ağlatmak.” (< yığla- / ıgla- “ağlamak” DLT III-309, -t- DLT II-355; EDPT 1972: 85, TS I 1995: 47, KTS 2007: 101)

Sözcük Türü: Fiil, fiil

Yapı: Türemiş fiil

Köken: Türkçe, Türkçe

Subh-ı vasl u şâm-ı hicrân dik niçe ‘âlem ilin

Bü'l-‘aceb hâlimga gâhî *küldürey* geh *yığlatay* (HBD 201/2)

(Kavuşma sabahı ve ayrılık akşamı gibi nice dünya ülkesini, memleketi tuhaf hâlime bazen güldüreyim bazen ağlatayım.)

Bü'l-‘aceblıklar cünûnum içre kör kim halknı

‘Işk bir dem *yığlatur* hâlimga bir dem *küldürür* (NŞ 144/5)

(Çok tuhafıklarım ve deliliğim içinde halkı gör ki aşk halime bir vakit ağlatır, bir vakit güldürür.)

Bolsalar Ferhâd u Mecnûn bü'l- ‘acab hâlimni dip

Gâh anı *küldürey* gâhi bu birni *yığlatay* (BV 633/6)

(Şaşkın hâlimi söyleyerek Ferhâd ve Mecnûn olsalar, bazen onu güldüreyim, bazen bu birini ağlatayım.)

1.1.6. söküldi / tikse

sök- “sökme, yırtmak, yıkmak.” (DLT II-22, DLT II-126, EDPT 1972: 819, -ül- EDPT 1972: 820, TS V 1996: 3535, KTS 2007: 241, TTKBS 2011: 805)

tik- “bir şeyi dikiş ile dikmek.” (DLT II-20, EDPT 1972: 476, KTS 2007: 61, TTKBS 2011: 898)

Sözcük Türü: Fiil, fiil
Yapı: Türemiş, basit
Köken: Türkçe, Türkçe

Ger *söküldi* ol itek kirpik bile *tikse* bolur
Kim irür gül hilâatin tikmek münâsib hâr ile (FK 584/3)
(Eğer o etek sökülünce kirpik ile dikse olur. Gül elbiseni diken ile dikmek münasıptır.)

1.1.7. kiçe / kündüz; tünni/ kündüz

kiçe “gece” (KTS 2007: 147, EDPT 1972: 694, TS IV 1996: 2550)

kündüz “gündüz” (DLT I-458, EDPT 1972:729, KTS 2007: 168,TTKBS 2011: 396)

tün “gece” (DLT I-82, EDPT 1972: 513, KTS 2007: 287, KKBS 2011: 946,TS (-))

Sözcük türü: İsim, isim
Sözcük grubu: İkileme
Yapı: Basit, Basit
Köken: Türkçe, Türkçe

Dûd-ı âhım *kiçe kündüz* çü felek sarı barıp
Subhga dem tutulup şânga ârız kararıp (NŞ 57/1)
(Ahımın dumanı gece gündüz felek tarafına ulaşır yavaş yavaş sabah vakti akşama tutulup karararak...)

Alıp kirgen ki anı yolga tuttu
Karangu *tünni kündüz* dik yaruttı (FŞ XXV/42)
(Alıp giren (kişi) onu yola gönderdi. Karanlık geceyi gündüz gibi parlattı.)

Sözcük Türü: İsim, isim
Yapı: Basit, basit
Köken: Türkçe, Türkçe

Ni tapılıp *kündüz* anıng meskeni
Ni bilinip *kice* anıng meèmeni (HE/592 bilinip)
(Onun meskeni gündüz nasıl bulunup, onun sığınacak yeri gece nasıl bilinip...)

1.1.8. yapılmas / açılmas

yap- “örtmek, kapamak; kurmak, yapmak.” (< yap- DLT III-57, EDPT 1972: 871, KTS 2007: 310, -ıl- “kapanmak, örtülmek.” TS VI 1996: 4296)

aç- “açmak; aramak; fethetmek” (< aç- DLT I-163, -ıl- DLT I-194, EDPT 1972: 18, KTS 2007: 1, TS I 1995: 10)

Sözcük Türü: Fiil, Fiil
Yapı: Türemiş, Türemiş
Köken: Türkçe, Türkçe

Yapılmas ger manga kanlıg sudın köz
Sanga lîkin *açılmas* uykudın köz (NŞ 221/1)
(Bana kanlı sudan göz kapanmaz ancak sana uykudan göz açılmaz.)

Sâyebân zülfi kim ay dik yüzige geh yapılır
Sarsar-ı âhımdın ol geh *yapılır* geh *açılır* (HBD 41/1)

(Gölgelik saçı ki ay gibi yüzine bazen kapanır, âhımın şimşeginden o bazen kapanır bazen açılır.)

1.1.9. yumulmuş /açmak; yumsam / açsam

yum- “yummak, kapamak.” (< DLT III-64, EDPT 1972: 934, KTS 2007: 329, TS VI 1996: 4714, TTKBS 2011: 1173, -I- EDPT 1972: 936)

aç- “açmak; aramak; fethetmek.” (< aç- DLT I-163, -I- DLT I-194, EDPT 1972: 18, KTS 2007: 1, TS I 1995: 10)

Sözcük Türü: Fiilimsi (Sıfat-fiil, isim-fiil)

Yapı: Türemiş, Türemiş

Köken: Türkçe, Türkçe

Köz *yumulmuş* hecrdin ol yüzge *açmak* isterem

Lîk hicrân köz yumup açkunça hem birmes emân (BV 445/3)

(Ayrılığından o yüze göz yumulmuş açmak isterim. Lakin ayrılık göz yumup açınca rahat vermez.)

Sözcük Türü: Fiil, Fiil

Yapı: Basit, basit

Köken: Türkçe, Türkçe

Uykuda irken meger zülfüngni tagıttı sabâ

Kim birer *yumsam* közüm *açsam* perîşân körnedür (LD 54/2)

(Meğer gün doğusundan esen hafif rüzgâr uykudayken saçını dağıttı. Birer kez gözümü yumup açsam perişan görünmektedir.)

2. Biri Türkçe diğeri yabancı kökenli olarak kullanılan zıt anlamlı kelimeler

2.1. Kutupsal-ikili sınıflandırma

2.1.1. Unutkanların / yâd kıl

unut- “unutmak.” (< DLT I-215, EDPT 1972:179, TS VI 1996: 3963, KTS 2007: 293, TTKBS 2011: 968)

yâd kıl- “hatırlama, anma.” (OTAL 2016: 1345)

Sözcük Türü: İsim, Birleşik Fiil

Sözcük grubu: Sıfat-fiil ekli isim, Birleşik fiil grubu

Yapı: Türemiş, Basit

Köken: Türkçe, Farsça

Dimen kim mini yâd itip şâd kıl

Unutkanların birer *yâd kıl* (NŞ 369/1)

(Beni hatırlayıp mutlu et deme ki unutanlarını birer birer hatırla.)

2.2. İlişkisel-ters anlamlılık

Birbiriyle ilgili kavramlar arasında karşıtlığı göstermektedir. Büsbütün bir karşıtlık değildir. Örneğin, satılı/ kiralık, anne /baba/evlat (Aksan, 2016: 163).

2.2.1. kand / tuz

kand “şeker, şeker kamışının donmuş usâresi.” (OTAL 2016: 560)

tuz “tuz” (< DLT II-18, EDPT 1972: 571, KTS 2007: 286, TTKBS 2011: 940)

Sözcük Türü: İsim, isim

Sözcük grubu: Bağlama grubu

Yapı: Basit, basit

Köken: Arapça, Türkçe

Bu yanglıg *kand ile tuz* kimse bilmey

Kim ol Hayvân Suyı içre izilmey (FŞ XXXI/57)

(Âb-ı hayat suyu içinde ezilmeyen bu çeşit şeker ve tuzu kimse bilmeyecek.)

3. Yabancı Kökenli Zıt Anımlı Sözcüklerin Kullanımı

3.1. Kutupsal-ikili sınıflandırma

3.1.1. âşikâr / nihân

âşikâr “belli, açık, meydanda.” (OTAL 2016: 52)

nihân “gizli, saklı, görünmeyen.” (OTAL 2016: 977)

Sözcük Türü: İsim, İsim

Yapı: Basit, Basit

Köken: Farsça, Farsça

Felek seyridin *âşikâr u nihân*

Ki hükmi yazılmış siningdür cihân (Sİ XIX/1279)

(Felek seyrinden açık (ortada) ve gizli ki cihan senindir cümlesi yazılmıştır.)

3.1.2. deryâ / beyâbân

deryâ “deniz” (OTAL 2016: 200)

beyâbân “kır, çöl” (OTAL 2016: 106)

Sözcük Türü: İsim, isim

Yapı: Basit, Birleşik

Köken: Farsça, Farsça

Tilberep itken köngülni istedim her yan barıp

Kûh u *deryâ vü beyâbânlarını* bir bir ahtarıp (HBD 15/1)

(Dağ, derya ve çölleri bir bir gezinip her yere varıp deliren gönlünü istedim.)

3.1.3. visâl / hecr; bâğ / zindân

visâl “ulaşma, kavuşma.” (OTAL 2016: 1341)

hecr “ayrılma, ayrılık, terketme.” (OTAL 2016: 405)

bâğ “büyük bahçe, bostan, bağ.” (OTAL 2016: 72)

zindân “karanlık, yeraltı hapisanesi.” (OTAL 2016: 1384)

Sözcük Türü: İsim, İsim; İsim, İsim

Yapı: Basit, Basit; Basit, Basit

Köken: Arapça (visal), Arapça (hecr); Farsça (bağ),Farsça (zindan)

Visâl bâğını sormang ki min ni bilgey-min

Firâk mülkide *zindân-ı hecr* ara kapalıp (FK 70/6)

(Ayrılık ülkesinde zindana kapandığım için kavuşma bağı bana sormayın ben nasıl bileceğim onu?)

3.1.4. cefâ / rahm; şâh / çâker

cefâ “eziyet, incitme.” (OTAL 2016:145)

rahm “acıma, esirgeme, koruma.” (OTAL 2016: 1022)

şâh “Padişah, İran veya Efgân hükümdarı.” (OTAL 2016: 1137)

çâker “kul, köle, câriye, yanaşma.” (OTAL 2016: 171)

Sözcük Türü: İsim, İsim, İsim, İsim.

Yapı: Basit, Basit, Basit, Basit.

Köken: Arapça (cefâ), Arapça (rahm); Farsça (şâh), Farsça (çâker)

Haddin ötkerme Hüseyini’ga *cefâ* vü *rahm* kıl

Kim ulus *şâhı* durur lîkin irür *çâker* sanga (HBD 4/5)

(Hüseyin’e cefânın sınırını aşırma merhamet et. Çünkü o milletin şâhı lakin sana kuldur.)

3.2. İlişkisel ters anlamlılık

3.2.1. ağyâr/ yâr

ağyâr “başkalar, yabancılar.” (OTAL 2016: 15)

yâr “dost, sevgili, tanıdık.” (OTAL 2016: 1347)

Sözcük Türü: İsim, İsim

Yapı: Basit, Basit

Köken: Arapça, Farsça

Mindin ayrılgan belâ vü derd için mü yıglayın

Yâ anga kim barıban *agvâr* ile katıldı *yâr* (GS 192/5)

(Benden ayrılan bela ve dert için mi ağlayayım yoksa sevgili başkasına giderek (onunla) beraber oldu ona mı ağlayayım?)

Sonuç

1. Çağatay Türkçesinde dönemine ait eserlerden taranarak tespit edilen zıt anlamlı kelimelerin, daha çok kutupsal-ikili sınıflandırma türünde kullanıldığı görülmektedir. Köken bakımından en fazla zıt anlamlı kelimeler, Türkçe kökenliler, daha sonra sırasıyla yabancı kökenli ve biri Türkçe biri yabancı kökenli zıt anlamlı kelimelerin kullanıldığı görülmektedir.

2. Ters anlamlılık bakımından yapılan tasnifte, Türkçe kökenli ve biri Türkçe, diğeri yabancı kökenli zıt anlamlı kelimelerin, *kutupsal ikili sınıflandırma* şeklinde kullanıldığı, yabancı kökenlilerin, *kutupsal ikili sınıflandırma* ve *ilişkisel ters anlamlılık* şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Kutupsal ikili sınıflandırma, birbirine tamamen zıt kavramları ifade etmektedir. İlişkisel ters anlamlılık ise, birbiriyle ilgili kavramlar arasındaki karşıtlığı göstermektedir.

3. Zıt anlamlı kelimelerin, kutupsal ikili sınıflandırma türünde 21, ilişkisel ters anlamlılık türünde 2 tane kullanıldığı görülmektedir. İlişkisel ters anlamlılık, biri yabancı, diğeri Türkçe kökenli kand / tuz, ikisi de yabancı kökenli *ağyar / yâr* örneğinde görülmektedir.

4. Klasik Öncesi ve Klasik Dönem Çağatay Türkçesi eserlerinde Türkçe kökenli zıt anlamlı kelimelerin 13; biri Türkçe, diğeri yabancı kökenli zıt anlamlı kelimelerin 2; ikisi de yabancı kökenli zıt anlamlı kelimelerin 7 tane kullanıldığı görülmektedir.

Köken, yapı ve ters anlamlılık bakımından zıt anlamlı kelimelerin tabloları şöyledir:

Türkçe Kökenli Olanlar	Biri Türkçe, diğeri Yabancı Kökenli Olanlar		İkisi de Yabancı Kökenli Olanlar		
	Türkçe, Farsça	Arapça, Türkçe	Farsça, Farsça	Arapça, Arapça	Arapça Farsça
köp / az	unutkanlarınğı yâd	kand tuz	âşikâr, nihân	visâl, hecr	âgyâr, yâr
açıt / çüçüt			derya, beyâbânların	cefâ, rahm	
yahşı / yaman			bâğ, zindan		
ağ irür / karartur			şâh, çâker		
küldürey / yığlatay					
yığlatur / küldürür					
söküldi / tikse					
kiçe / kündüz					
tünni / kündüz					
yapılmas / açılmas					
yapılır / açılır					
yumulmuş / açmak					
yumsam / açsam					
13	1	1	4	2	1
Genel Toplam	22				

Şekil 1. Kökenlerine Göre Zıt Anlamlı Kelimeler

Yapı Bakımından	Basit	Türemiş	Basit-Türemiş	Toplam
Zıt Anlamlı Kelimeler	10	7	4	21

Şekil 2. Yapı Bakımından Zıt Anlamlı Kelimeler

Ters Anlamlılık	
Kutupsal İkili Sınıflandırma	21
İlişkisel Ters Anlamlılık	2

Şekil 3. Kutupsal İkili ve İlişkisel Ters Anlamlılık

Kısaltmalar ve İşaretler

1. Eser Kısaltmaları

BV	Bedâyi'ü'l-Vasat
EDPT	Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish
FK	Fevâйдü'l Kiber
FŞ	Ferhâd u Şîrîn
GS	Garâ'ibü's-Sıgar
GTS	Gramer Terimleri Sözlüğü
HBD	Hüseyin Baykara Divanı
HE	Hayretü'l- Ebrâr
KTS	Kıpçak Türkçesi Sözlüğü
LD	Lutfî Divanı
NŞ	Nevâdirü'ş-Şebâb
OTAL	Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat
Sİ	Sedd-i İskenderî
SS	Seb'a-i Seyyare
TTKBS	Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü

2. Diğer Kısaltmalar

akt.	aktaran
BTS	Büyük Türkçe Sözlük
Fr.	Fransızca
GTS	Gramer Terimleri Sözlüğü
İng.	İngilizce
TDK	Türk Dil Kurumu

Kaynaklar

- Ahanov, Kaken. (2008).*Dil Bilimin Esasları*, (çev. Murat Ceritoğlu), Ankara: TDK Yay.
- Arrive, Michel; Gadet, François; Galmiche, Michel. (1986). *La Grammaire d'Aujourd'hui, Guide Alphabetique de Linguistique Française*, Paris: Flammarion.
- Arslan Erol, Hülya (2002).*Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişimleri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniv.,Doktora Tezi.
- Atalay, Besim. (1970). *Abuşka Lugati veya Çağatay Sözlüğü*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Atalay, Besim. (1998). *Kâşgarlı Mahmud-Divânü Lûgât-it-Türk, Cilt I-II-III-IV*. Ankara: TDK Yay.
- Aksan, Doğan.(2016). *AnlamBilim - AnlamBilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Atmaca, Emine. (2011).*Eski Oğuz Türkçesinden Türkiye Türkçesine Söz Varlığındaki Değişimler ve Anlam Olayları*, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- Clauson, Sir Gerard. (1972). *An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford Ünivesity: London.
- Cruse, D.A. (1986). *Lexical Semantics*, Cambridge-Sydney.

- Devellioğlu, Ferit. (2016). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- Eraslan, Kemal. (1996). *Ali Şîr Nevâyî, Nesâyimü'l-Mahabbe Min Şemâyimi'l-Fütüvve I. Metin.*(2.bs.), Ankara: TDK Yay.
- Ercilasun, Ahmet Bican.(2011). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Filizok, Rıza. (2007). “Çok Anlamlılık (La Polysemie)”, Tunca Kortantamer için, Ege Üniversitesi Basımevi, s. 438-445.
- Greimas, Algirdas-Julien; Courtes, Joseph. (1979). *Semiotique. Dictionnaire Raisonne de La Theorie du Langage*, Cilt I, Paris: Hachette-Universite.
- Günay, Doğan.(2007). *Sözcükbilime Giriş*, İstanbul: Multilingual Yay.
- Gülensoy, Tuncer. (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay.
- Niyâzi .(2011). *Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar* (Haz. Mustafa, S. Kaçalın). Ankara: TDK Yay.
- Hofmann, Th. R. (1993). *Realms of Meaning: An Introduction to Semantics*, London-New York: Longman.
- Karaağaç, Günay.(1997). *Lutfî Divânı. Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Ankara: TDK Yay.
- Karaağaç, Günay.(1999). “Eski Türkçede “-ş /-ş-, -l /-l-> y” Nöbetleşmeli Kök Alomorflar” *Üçüncü Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı*, 1996.
- Karaörs, Metin. (2006). *Ali Şîr Nevâyî - Nevâdirü'ş-Şebâb*, Ankara: TDK Yay.
- Kaya, Önal. (1996). *Ali Şîr Nevâyî - Fevâidü'l-Kiber*, Ankara: TDK Yay.
- Korkmaz, Zeynep. (2007). *Türk Dili Üzerine Araştırmalar III (Ali Şîr Nevâyî ve Çağatay Yazı Dili)*, Ankara: TDK Yay.
- Korkmaz, Zeynep. (2010). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay.
- Kut, Günay. (2003). *Garâ'ibü's-Sıgar. (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, Ankara: TDK Yay.
- Leech, Geoffrey. (1981). *Semantics, the Study of Meaning*, Harmondsworth,2. basım.
- Levend, Ağâh Sırrı. (1966). *Ali Şîr Nevâyî, II. Cilt Divanlar*, Ankara: TDK Yay.
- Levend, Ağâh Sırrı. (1967). *Ali Şîr Nevâyî, III. Cilt-Hamse (Hayretü'l-Ebrâr, Ferhâd u Şîrîn, Leyli vü Mecnûn, Seb'a-i Seyyâr, Sedd-i İskenderî)*, Ankara: TTK. Basımevi.
- Lyons, John. (1977). *Semantics*, 2 cilt, Cambridge-London.
- Niklas-Salminen, Aino. (2003). *La Lexicologie*, Paris: Armin Colin.
- Palmer, Frank, Robert. (1977). *Semantics, A New Outline*, 2.basım, Cambridge-Melbourne.
- Picoche, Jacquelin.(1997). *Precis de Lexicologie Française*, Paris: Nathan-Université.
- Selçuk, Engin. (2000). *Batı Türkçesinde Anlam Değişmeleri*. Sakarya Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Rustemova, Elmaz. (2014). *Kıpçak Türkçesinden Kırım Tatarcasına Anlam Değişmeleri*, Süleyman Demirel Üniv., Yüksek Lisans Tezi.
- Tamba-Mecz, Irene.(1991). *La semantique*, 2. düzeltilmiş basım, Paris.
- XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (I-II-III-IV-V).*(1996).Ankara: TDK Yay.,2.Baskı.

Tekin, Alpay, Gönül.(1994). *Ali Şîr Nevâyî-Ferhâd u Şîrîn (İnceleme-Metin)*, Ankara: TDK Yay.

Toparlı, Recep, Vural, Hanifi, Karaatlı, Recep .(2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay.

Tören, Hatice. (2001). *Ali Şîr Nevâyî - Sedd-i İskenderî. (İnceleme -Metin)*, Ankara: TDK Yay.

Türkay, Kaya. (2002). *Ali Şîr Nevâyî-Bedâyi 'ül-Vasat*, Ankara: TDK Yay.

Vardar, Berke. (1988).*Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: ABC Kitabevi.

Yıldırım, Talip. (2010). *Hüseyin Baykara Divânı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, İstanbul: Hat Yayınevi.

Elektronik Kaynaklar

Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, erişim adresi: <http://www.tdk.gov.tr>, erişim tarihi: 10.07.2017,saat: 23.10.

Türk Dil Kurumu, Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü, erişim adresi: <http://www.tdk.gov.tr>, erişim tarihi: 10.07.2017, saat: 23.10.